

Läti pöörab pilgu Iraagilt Afganistanile

MIKS LÕUNANAABRID OMA SÕDURID SUVEL IRAAGIST ÄRA TÕID JA OSALEVAD NÜÜD AKTIIVSELT AFGANISTANI ÜLESEHITUSTÖÖS, SELGITAB LÄTI RAHVUSVAHELISTE SUHETE INSTITUUDI DIREKTOR ATIS LEJINŠ. LISAKS POLIITILISTELE PÕHJUSTELE VÕIB AFGANISTANI EELISTAMIST SELETADA KA TEATAVA AUVÕLAGA SELLE MAA EES.

Vahetult enne selle-aastast jaanipäeva kutsus Läti valitsus Iraagist tagasi kompanii sõjaväelasi (peaaegu 140 meest). Otsus langetati mitu nädalat enne kompanii kuuekuulise missiooni lõppu, mis aga ei tähendanud veel Läti sõjalise esinduse lõppu Iraagis. Mõned sõjaväespetsialistid on seal tänini.

Otseselt vastukaaluks selgus peagi, et Läti suurendab oma sõjaväelaste arvu Afganistanis. Erinevalt Iraagist, kuhu Läti saatis terve kompanii peaaegu kohe, kui Bagdad oli langenud Ameerika sõjaväe kätte, alustati Afganistanis mõne demineerimiseksperdigaga, kes paiknesid Kabulis.

Alles eelmisel aastal saatis Läti staabiüksused ja kaitsemeeskonna Norra juhitava provintsi ülesehitamise meeskonna (PRT) koosseisu Põhja-Afganistanis. Tänavu suvel saadeti PRT koosseisu veel üks rühm, nii et meeste arv kasvas 98-ni, ning nende hulk võib suurendada.

Millega seletada Läti positsiooni nii dramaatilist muutumist nende kahe riigi suhtes? Ehkki Riias on levinud arusaam, et pärast ühinemist ELi ja NATOga on Läti välis- ja julgeolekupoliitika täiesti mandunud, näitab Iraagi ja Afganistani suhte aktiivne poliitika hoopis vastupidist: Riias langetatud olulisele otsusele eelnesid tihedad konsultatsioonid Washingtoni ja NATOga, mis sillutasid tee otsuse edukaks elluviimiseks.

Mis seisab selle otsuse taga? Miks saatis Läti peaaegu kohe alguses Iraaki terve kompanii mehi, Afganistani aga ainult kätetuulise sõjaväespetsialisti? Sõda Talibaniga peeti 2001. aasta lõpul, sissetung Iraaki algas aga 2003. aasta algul.

Avameelse tõlgenduse kohaselt ei pruukinud Läti olla 2001. aastal üldse valmis saatma sõjaliseks tegevuseks kõlblikku kompaniid kuhu tahes, kuid emotsioonid (Iraagi «Stalini» kukutamine) ja Washingtoni tungiv soov kindlustada endale Saddami vastu võimalikult paljude liitlaste toetus õhutasid ka Läti välja panema terve kompanii, mis on valmis ohtlikuks missiooniks.

Kuid kompanii saatmine on mõistlik ka puhtsõjaliselt vaatevinklist: kodumaa kaitsemise huvides ei ole mõtet saata üksikuid mehi siia-sinna rahutagamisoperatsioonidele lippu lehitama. Kompanii nõuab samas kõrgetasemelist organiseeritust ning võitlusoskusi sõjalaadses olukorras, mis tuleb riigikaitsele tublisti kasuks.

Selle taga kangastub lootus, et kui Läti sõdurid on valmis suurema ameeriklaste ja brittide eesmärkide nimel, siis on nad halvima teoks saades valmis suurema Läti nimel. Mainitud kaks riiki on ainsad, mis suudavad peaaegu aega viimata välja panna ulatuslikud ekspeditsioonijõud.

Läti on Iraagis kaotanud kolm meest ja üks on saanud

Oodatud kohtumine: Iraagis teeninud Läti sõdur Aivars Leitons suudleb oma naist Ilonat pärast kriisipiirkonnast koju jõudmist.

raskelt vigastada. Samuti on õitse patrullide ajal peetud mässulistega väga ägedaid tulevahetusi. Ühe Läti Televisioonis kajastamist leidnud vahejuhtumi ajal naasis patrull baasi peaaegu laskemoonata ning kaks sõdurit olid napilt eluga pääsenud: üht oli kuul tabanud kõrva, teise päästis halvimalt kuulivest.

Pähe kerkib mõte, et Läti valitsus muutus Iraagi olukorra pärast aina mulerikumaks ning jõudis lõpuks järeldusele, et sõdurite elude ohverdamine eesmärgi nimel, mille täitmiseks ei paista olevat erilist lootust, pole mõttekas. Läti tegutses Poola sektoris Babülonist lõunas, mida peeti suhteliselt turvaliseks.

Algul olidki patrullid vahejuhtumiteta, kuid viimasel kahel aastal on tulevahetused aina sagenenud ja satunud on ka varitsustele. Enam ei saa mõelda «teejoomisele» Iraagi politseinike ja sõjaväelastega, sest see võib anda vaenlasele võimaluse organiseerida varitsus. On hakanud tekkima peenike punane joon, mis eristab sõpra vastasest ja liitlast vaenlasest.

Kuigi 2006. aasta valimisteni oli veel kaasa aeg, kui hakati pidama arutelusid, mis viisid sellesuvised otsuseni, on Läti parlamendi niinimetatud vasakpoolsed vene parteid olnud alati sõja vastu ning see oleks neile valimiskampanias

ainult kasuks tulnud, seda mõeldukamad erakonnad, kelle populaarsus oli hakanud suurendama, mõistagi ei soovinud.

Sõltumata valijate etnilisest taustast, ei ole sõda rahva seas kunagi kuigi populaarne olnud – Teise maailmasõja mõjud anavad ennast seniajani tunda – ning seda ei saa kuidagi eirata.

Washingtonil pole selle otsuse vastu suurt midagi öelda. Läti ei ole plehku pannud, nagu mõned palju suuremad riigid, kui asjad on läinud tõsisemaks, ega ole ka näidanud ennast tõrksa liitlasena. Läti sõdurid ei mänginud päev otsa võrkpalli, vaid käisid nii päeval kui öösel ohtlikel patrullidel väljaspool baasi kaitsvaid müüre.

Pole kahtlust, et Iraagist lahkumisele andis moraalselt tuge brittide juba varasem teadaanne, et nad vähendavad oma meeste arvu ning viivad sõdurid üle Afganistani. Otsustavaks teguriks olid siiski kõnelused ameeriklastega. Ka Afganistani panustamise teadaande ajastus oli soodne – just NATO eelmise aasta Riia tippkohtumise ajal, mil allianss muutis Afganistani oma prioriteediks.

Aga kui Afganistanist kujuneb teine Iraak ja ohvreid tuleb aina juurde? Praegu on Läti sõdurid maa rahulikus põhjaosas, ent juba on ette tulnud väiksem tulevahetus, milles üks ründaja sai vigastada ning toimetati Läti sõdurite poolt haiglasse. Käes-

Läti kaitseväelased Iraagis

Läti saatis terve kompanii (ligi 140 meest) Iraaki peaaegu kohe, kui Bagdad oli 2003. aastal langenud Ameerika sõjaväe kätte.
Läti kaotas Iraagis kolm meest ja üks sai raskelt vigastada.
Tänavu suvel enne jaanipäeva kutsusid Läti võimud oma kompanii Iraagist koju.
Läti kaitseväelastest on praegu Afganistanis 98 meest, Iraagis 3 meest, Kosovos 19 meest ning Bosnias ja Hertsegoviinas 1 mees.

Läti sõdurid Riia lennujaamas pärast Iraagist tagasi jõudmist tänavu 19. juunil.

oleva artikli kirjutamise ajal plahvatasid patrullautode kõrval kaks isetehtud pommi. Need olid küll liiga nõrgad ega tekitanud kahju, kuid võisid ette kuulutada midagi hullemat.

Sõda Afganistanis võib veel tuua NATO sõjaväelased kokku moel, mida Iraagis ei tuntud. Riia tippkohtumisel otsustati, et NATO rahuvalvajatest põhjas peavad saama NATO sõjamehed lõunas, kui olukord seda nõuab. See on ka loogiline, sest tegemist on ju ikkagi NATOga.

Oleks ka mõeldamatu, et lätlased ei tuleks oma naabritele appi, kui need rünnaku alla satuvad, või vastupidi.

Võib väita, et Afganistan erineb Iraagist. See on nii NATO kui ka ÜRO kaitse all ning aina enam sekub sinna ka Euroopa Liit. Kohal on juba kaks Läti politseinikku, samuti üks välisministeeriumi tsiviilametnik. Kui parafraseerida ühe endise USA presidendi sõnu kaugete sõdade kohta, siis meil on seal oma «koer võitluses». See «koer» on meie võlg Afganistani ees.

Kui mudzahiidid ei oleks lõõnud Nõukogude sõjaväge, oleks Baltimaade laulev revolutsioon vaevalt nii rahumeelselt kulgenud.

Iseasi on see, kas sel argumendil on pikemas perspektiivis mingit mõju Läti (või ka Eesti ja Leedu) rahvale ning valijatele. Iraagi kogemus näitab meile, et otsustava tähendusega on riigi sisepoliitika, mitte sõjaline panus.

Kas valitsuse otsust mõjutavad kuidagi erakonnad, vabaühendused või mingid huvigrupid? Sugugi mitte. Ainuke erand oli vahet käesoleva artikli autor, kes pooldas vägede väljatoomist Iraagist ja saatmist Afganistani põhjusel, et meil on «koer võitluses» Afganistanis, aga mitte Iraagis.

Tegin seda rahvusteleviisioonis 2005. aasta mais, kui kommenteerisin president Bushi viisi Lätisse, ning ka hiljem, kui selleks avanes võimalus.

Pole siiski selge, kas see mõjutas kuidagi välis- või kaitseministeeriumi poliitiku. Igal juhul ei käsitletud seda omaette küsimusena ühelgi ekspertide *ad hoc* kohtumisel, kus osalesid välisminister, mitmed vabauhendused ja ajakirjanikud.

Võib oletada, et valitsus ja Läti Rahvusvaheliste Suhte Instituut jõudsid paralleelselt ühele järeldusele välis- ja julgeolekupoliitika olulise muutuse osas, kusjuures viimane ei teadnud, et see samm oli mingil ajal poliitikute ringkonnas juba kokku lepitud ja vaikselt teostama hakatud. Ametlikult teatati sellest alles NATO Riia tippkohtumise ajal.

Atis Lejinš on Läti Rahvusvaheliste Suhte Instituudi looja ja direktor. Ta on Läti Teaduste Akadeemia audoktor ja Rootsi Kuningliku Sõjateaduste Akadeemia välislige. Ta on 2008. aasta algul linastuva dokumentaalfilmi «Võlg Afganistani ees» kaasstenarist.

2 X REUTERS/SCANPIX